

Jasminka Najcer Sabljak
Galerija likovnih umjetnosti, Osijek

Izvorni znanstveni rad / *Original scientific paper*
3. 9. 2007.

Slika *Rebeka i Eleazar na vrelu* Carla Rahla u Galeriji likovnih umjetnosti, Osijek

Ključne riječi: GLUO, Ostavštine obitelji Pejačević, Carl Rahl, Romantični kraj s ljudima, Rebeka i Eleazar na vrelu
Key Words: GLUO, Pejačević estate, Carl Rahl, Romantic landscape with figures, Rebecca and Eleazar at the well

U potrazi za dubljim razumijevanjem sadržaja slike Carla Rahla Romantični kraj s ljudima koja se nalazi u Galeriji likovnih umjetnosti, Osijek autorica interpretira i pokušava dati novo moguće ikonološko tumačenje slike sa starozavjetnom temom Rebeka i Eleazar na vrelu.

Među stotinjak umjetnina iz ostavština grofovske obitelji Pejačević što se čuvaju u Galeriji likovnih umjetnosti u Osijeku nalazi se i slika Carla Rahla (1812.–1865.), *Romantični kraj s ljudima*, tema koja do danas nije u potpunosti točno interpretirana.

Kao i ostale umjetnine iz obiteljske ostavštine Pejačević, slika je dospjela u Muzej Slavonije u Osijeku nakon Drugoga svjetskog rata, posredovanjem Komisije za sakupljanje i zaštićivanje kulturnih spomenika i starina u Narodnoj republici Hrvatskoj.¹ Nakon odjeljivanja likovnog materijala, pedesetih godina, ona postaje dio fundusa Galerije likovnih umjetnosti u Osijeku.

Podatak na poleđini slike: *Pinxit Rahl/Eingenthum des Grfen Paul Pejacsevich* donosi ime autora ali sadrži i podatak o vlasniku slike, grofu Pavlu Pejačeviću, koji je sliku naručio ili kupio od Carla Rahla u Beču.

Pavle Pejačević i njegova supruga Alvina Pejačević rođ. Hillebrand Prandau bili su veliki ljubitelji slikarstva poznatog austrijskog profesora Carla Rahla te su u njegovoj radionici u Beču² naručivali i kupovali slike različite tematike.

U galerijskoj se zbirci čuva osamnaest njegovih slika, među kojima je trinaest portreta članova obitelji Pejačević, Palm i Hillebrand-Prandau,³ a na ostalima su prikazi različitih tema, od mitoloških i religijskih do studija i alegorija⁴.

U tekstu objavljenom u Peristilu 1984/85. godine Oto Švajcer spominje tu sliku nazivajući je *Talijanke na bunaru* ili *Talijanske pralje*, napominjući pritom kako postoje dvojbe oko njezina naslova i sadržaja.⁵ Švajcer uočava problem do danas ikonografski neprotumačene slike, kojoj su različiti naslovi određivali pogrešnu interpretaciju. Ona se u galerijskom inventaru vodi pod naslovom *Romantični kraj s ljudima*, a u Wurzbachovu leksikonu⁶ iz 1872. spominje se kao *Italienerin am Brunnen* (*Talijanka na bunaru*) u vlasništvu Paulusa Pejacsevicha. Wurzbach u svojoj iscrpnoj biografskoj jedinici o Carlu Rahlu spominje još jednu sliku koja se nalazi u Galeriji, a nekada je bila vlasništvo valpovačkih vlastelina. Kao godinu nastanka te slike navodi 1856., a slika je signirana potpisom i godinom: »C. Rahl / 1857.«⁷ Budući da je riječ o doista pozamašnom slikarskom opusu, jer Rahl je samo u jednoj godini znao

C. Rahl, *Rebeka i Eleazar na vrelu*, 1857., ulje na platnu, 100 x 138 cm, sign. d.d.: C.Rahl/1857. Na poleđini platna: Pinxit Rahl/Eingenthum des Grafen Paul Pejacsevich GLUO, S-403 / C. Rahl, *Rebecca and Eleazar at the well*, 1857., oil on canvass, 100 x 138 cm, sign. d.d.: C.Rahl/1857. On the back: Pinxit Rahl/Eingenthum des Grafen Paul Pejacsevich GLUO, S-403

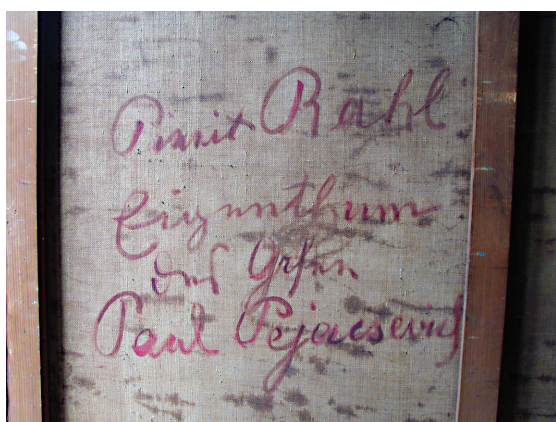
naslikati i pedesetak velikaških portreta,⁸ taj mali propust možemo smatrati lapsusom u trenutku sažimanja opusa od nekoliko stotina slika.

Na slici je u prvom planu prikazana skupina likova – četiri žene, dva dječaka i mladić koji, neznatno pomaknut udesno od središnje osi platna, dominira svojim smještajem unutar kompozicije. Odjeven kao pastir, s klobukom na glavi, mladić se rječitim okretanjem glave ulijevo obraća djevojci koja, kao i ostale žene na slici, ima tradicionalnu odjeću s etnografskim obilježjima. S njegove desne strane je starija žena koja retoričkom gestom podignute lijeve ruke i povlačenjem mladićeve desnice nastoji privući njegovu pažnju. Dvije su žene pokraj kotla ispunjenog vodom – jedna od njih ulijeva mladiću iz krčaga vodu u čašu. Prizor se otvara u širinu horizontalnog kadra i razvija u dubinu slikanog prostora perspektivno umanjenim likovima smještenim desno i lijevo od središnje skupine: u krajnjem lijevom kutu slike dvije žene na odlasku stavljaju vrčeve na glavu, a s desne strane tri žene okupljene oko izvora ispiru odjeću. U

pozadini scenu zatvara brdoviti krajolik visokog horizonta s gradom na uzvisini, i sjenovite krošnje stabala do bočnih rubova kadra, koje dodatno tumače dubinu slikanog prostora međusobnim odnosom veličina.

U želji da se što preciznije protumači sadržaj slike posegnuli smo za klasičnim repertoarom umjetnosti 19. stoljeća, koja se još oslanja na bogatu baštinu biblijskih motiva. Okrećući se temama iz Starog zavjeta, u njima smo pronašli pouzdan izvor na kojem je utemeljena interpretacija značenja naše slike. Usporedili smo je sa starozavjetnom pričom iz *Knjige Postanka 24°* o Rebeki i Eleazaru na vrelu, koja se u literaturi još naziva i: *Eleazar susreće Rebeku na bunaru* ili *Rebeka na vrelu*. Abrahamov sluga Eleazar pronalazi na vrelu Rebeku, nevjestu za sina svojega gospodara.¹⁰ Scena se ikonografski različito interpretirala, a najčešće kao susret kod vrela koji prikazuje Rebeku u društvu mladih žena s krčazima, kako pruža vodu Eleazaru ili Eleazar Rebeki, obraćajući joj se, poklanja darove. Ta se starozavjetna tema ujedno smatra i prefiguracijom novozavjetnog Navještenja¹¹

C. Rahl, *Rebeka i Eleazar na vrelu*, 1857., pozadina cijelog platna i pozadina platna s natpisom / C. Rahl, *Rebecca and Eleazar at the well*, 1857., back side and inscription on the back

Istu su temu često interpretirali i barokni slikari, pa je možemo komparirati primjerice s Murillovom slikom *Eleazar i Rebeka* u madridskom Pradu,¹² na kojoj su prikazani Eleazar i Rebeka na bunaru u pratnji triju žena, a u pozadini je Eleazarova pratnja s devama.

U Louvreu se nalazi Poussinova slika¹³ *Rebeka na bunaru*, koja prikazuje susret dvoje mladih: Eleazar u orijentalnome kostimu obraća se Rebeki kraj koje je vrč s vodom. Okružuju ih mlade žene s krčazima, a slikani prostor u pozadini definira veduta grada.¹⁴

U razdoblju baroka ta je tema bila vrlo često interpretirana i na stanovit način utjecala na slikarstvo 19. stoljeća, poglavito na one slikare koji su interpretirajući je učinili odmak od *Zeitgeista*, koji je diktirao mahom portretno slikarstvo te monumentalne narudžbe s povijesnom tematikom.

I sam Rahl, obnovitelj monumentalnog renesansnog i baroknog slikarstva te slikar tipičnog akademskog historicizma i eklekticizma,¹⁵ kako ga opisuju povjesničari

umjetnosti, posegnuo je za tom biblijskom temom te ju je transformirao u duhu svojega slikarstva i vremena u kojem je živio i djelovao.

Tema je poslužila kao »scenarij« za pastoralni motiv i prikaze krajolika s pastirima, stadima ovaca, devama i domaćim životinjama kojima su romantičari napučivali svoja platna.

Upravo u tom duhu austrijski slikar Rahl svojoj interpretaciji starozavjetne teme dao je pastoralni karakter, a scenu smjestio u *talijanizirani* krajolik. On biblijsku scenu tretira kao *genre* u kojem se na vrelu, u trenutku Eleazarova dolaska, zatječu žene pri pranju rublja, a u biblijskoj interpretaciji žene iz grada dolaze uvečer crpsti vodu na studencu.¹⁶

Osjećaj razigrane, domaće, *genre* atmosfere u sliku unose likovi djece, koja su zabavljena igrom i ne obraćaju pozornost na dolazak mladića. Grad u pozadini na planinskom obronku prikazuje biblijski Nahorov grad, kojem se Eleazar primaknuo u trenutku kada je zatražio Božju pomoć. Scena se odvija na vrelu, što je glavni motiv i najčešći prikaz u ovoj biblijskoj temi. U prvom planu Eleazar se obraća Rebeki, koja je ustuknula pred njegovim nastupom. Jedna od žena u Rebekinu društvu na vrelu pruža Eleazaru vrč s vodom. Malog dječaka sa psom mogli bismo tumačiti kao simbol mladosti, poletnosti, iskrenosti i vjernosti, kako se ikonografski često tumače prikazi djece i životinja.

Dugogodišnji¹⁷ umjetnikov boravak u Italiji nije rezultirao samo uobičajenim utjecajem renesansnog i baroknog slikarstva, već i unošenjem živopisnih običaja, nošnji i tipova ljepote tamošnjih ljudi u njegovo slikarstvo.¹⁸ Talijanski su krajolici, običaji i život bili česta inspiracija slikarima, koji su svojim motivima izlazili iz svakodnevnih prizora i nalazili inspiraciju u toj zemlji antičke, mediteranske civilizacije.

Rahl je ovaj prizor slikao ne poradi događaja samog, već poradi značenja koje se njime iskazuje. To nas upućuje na renesansnu metodu simulacije u kojoj se pod izlikom religiozne teme udovoljava u ovom primjeru romantičarskoj tradiciji, prema kojoj slikar smješta u krajolik naizgled svakidašnji prizor te odijeva starozavjetne likove (Rebeku i Eleazara) u odjeću suvremenika.¹⁹ On renesansnu simulaciju iskazuje u kvantitativnom omjeru i kvalitativnoj interpretaciji »glavnih i sporednih« likova,²⁰ jer prostor scene napučuje likovima žena – pralja, koje svojim radnjama potpuno »okupiraju« prednji plan slike i brojem »nadažavaju« protagoniste, nositelje teme koje stapa s cjelinom naglašavajući njihovu važnost jedino središnjim smještajem unutar kompozicije.

Rahl je jednu starozavjetnu scenu ugradio u *talijanizi-*

F. Solimena, *Rebeka i Eleazar*, oko 1710., ulje na platnu, 202 x 150 cm, Gallerie dell' Accademia, Venecija / F. Solimena, *Rebecca and Eleazar*, ca. 1710., oil on canvass, 202 x 150 cm, Gallerie dell' Accademia, Venice

F. Solimena, *Rebeka na bunaru*, ulje na platnu, 72 x 63 cm, Ermitage, St. Petersburg / F. Solimena, *Rebecca at the well*, oil on canvass, 72 x 63 cm, Ermitage, St. Petersburg

B. Murillo, *Rebeka i Eleazar*, 1650., ulje na platnu, 107 x 171 cm, Prado, Madrid / B. Murillo, *Rebecca and Eleazar*, 1650., oil on canvass, 107 x 171 cm, Prado, Madrid

N. Poussin, *Rebeka na bunaru*, oko 1648., ulje na platnu, 118 x 199 cm, Louvre, Pariz / N. Poussin, *Rebecca at the well*, ca 1648., oil on canvass, 118 x 199 cm, Louvre, Paris

rajući pastoralni krajolik, učinio je životnijom i autentičnijom, prikazujući iz aspekta svojega vremena lokalne žene u svojoj njihovoj ljepoti i pitoreskosti tradicionalne odjeće.²¹

Odijevajući likove u suvremenu narodnu odjeću, Rahl ih lišava bilo kakve uzvišenosti, koja bi dala naslutiti poticaj u biblijskoj temi. Upotrebljava jak kolorit, kojem je bio sklon i koji je upravo na talijanskom umjetničkom tlu najviše apsorbirao i prenio u svoje slikarstvo.

Rahl je ovom slikom udovoljio svim romantičarskim postavkama: bijeg iz svog okruženja u talijansku drevno-klasičnu tradiciju i krajolik; korištenje biblijske teme kao odmak od portretistike i velikih narudžbi zahtjevnih mecena. Tradicionalnu je temu metodom simulacije uklopio u prikaz onodobnih ljudi i običaja, a istovremeno je ostao dosljedan pri izboru osnovnih simbola teme: grad, vrelo, djevojka, mladić uzima vodu za piće, žene s vrčevima. Stoga zasigurno ovo djelo možemo nazvati *Rebeka i Eleazar na vrelu* i skinuti mu stari deskriptivni naslov *Romantični kraj s ljudima* ili *Talijanke na bunaru*.

BILJEŠKE

1 Komisija (KOMZA) djelovala između 1945. i 1954. te dodjeljivala pojedinim muzejskim i drugim kulturnim institucijama konfiscirane predmete na čuvanje. Tako je i osječki muzej 1945. bio zadužen od Komisije u Zagrebu da vodi brigu o napuštenim slavonskim dvorcima i da tamo evidentira zatečeni kulturnopovijesni materijal koji će sljedećih godina biti dovezen u MSO. Usporedi: D. PINTEROVIĆ *O razvoju osječkog muzeja*, »Osječki zbornik«, 4, Osijek, 1958, str. 19.

2 Osim što je u dva navrata bio profesor na bečkoj Akademiji (1850–1851, 1863–1865.), Carl Rahl je 1850. godine otvorio privatnu školu u Beču, koja je znatno utjecala na mađarsko i bečko slikarstvo druge polovice 19. stoljeća. Vidi: J. SZABÓ, *Painting in Nineteenth Century Hungary*, Budimpešta, 1988, str. 24, www.wilnitskz.com/scripts 20. 12. 2006.

U Rahlovoj su školi učili i radili austrijski i mađarski slikari: Than Mór, Alajos Gyorgyi Giergl, Karel Svoboda, Josef Hoffman i Károly Lotz, čija se djela nalaze u fondusu osječke galerije umjetnina. U toj radionici su naručivali portrete i kupovali slike članovi slavonskih velikaških obitelji Pejačević i Hillebrand-Prandau.

3 Marko grof Pejačević, Aleksandar grof Pejačević, Pavle grof Pejačević, Ivan Nepomuk grof Pejačević, Antun V. grof Pejačević, Nepoznati bradati muškarac, Alvina grofica Pejačević rođ. Hillebrand - Prandau, Julija grofica Palm rođ. Pejačević, Hermina von Palm, Hermina Pejačević rođ. Bethlen (?), Karl barun Hillebrand - Prandau, Adelhaida barunica Hillebrand - Prandau rođ. Cseh de Szent Katolna (dva portreta)

4 *Talijanka s tamburinom, Portretna studija Talijanke, Prelja u sobi kraj vatre, Odisej među Feačanima, Rebeka i Eleazar na vreli.*

5 O Carlu Rahlu i njegovu opusu u Galeriji likovnih umjetnosti u Osijeku pisao je Oto Švajcer koji je u svojim tekstovima obuhvaćao stilske i autorske koncepcije likovne građe 18. i 19. stoljeća koja se čuva u Galeriji. Usporedi: O. ŠVAJČER, *Carl Rahl u Galeriji likovnih umjetnosti*, Osijek, »Peristil«, 27–28, Zagreb, 1984, str. 210.

6 C. WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*. Beč, 1872, str. 240.

7 *Italienerin am Brunnen*, 1856; – *Italinerin mit dem Tambourin*, 1853, dieses und das vorige Eigenthum des Grafen Paul Pejacsevich«, n. dj.

8 »... – dann eine Folge von 50 Bildnissen ungarischer Magnaten und adeliger Damen, im Jahre 1854 in Ungarn gemalt.« n. dj., str. 241.

9 *Biblija Stari i Novi zavjet*. Zagreb, 2002, 16

10 »Patrijarh Abraham, hoteći naći ženu svom sinu Izaku, pozva slugu Eleazara i naloži mu da pođe njegovim rođacima u Mezopotamiju te pribavi njegovom sinu valjanu nevjestu od njegova roda. Eleazar na putu zaište od Boga pomoć da ona koja njemu i njegovim devama nalije vodu bude Izakova izabranica. Primičući se Nahorovu gradu, na vreli ugleda Rebeku koja njemu i njegovim devama natoči vodu te ju uze za Izakovu izabranicu«. J. HALL, *Rječnik tema i simbola u umjetnosti*, Zagreb, 1998, str. 286.

11 N. dj.

12 Murillo, B. E., *Rebeka i Eleazar*, oko 1650, ulje na platnu, 107 x 171 cm, Prado, Madrid. G. BAZIN, *Barok i rokoko*, Beograd, 1966, str. 59.

13 Poussin, N., *Rebeka na bunaru*, oko 1648, ulje na platnu, 118 x 199 cm, Louvre, Pariz, www.wga.hu/html/p/poussin/3/36rebecc.html, 1. 6. 2007.

14 Pronađeni su još neki primjeri teme: Solimena, F., *Rebeka i Eleazar*; oko 1710, ulje na platnu, 202 x 150 cm, slika se nalazi u galeriji Akademije u Veneciji. Prikazuje Rebeku na bunaru kojoj se obraća mladi Eleazar, odjeven u vojnički oklop. Vrlo sličan prikaz naoko identičan, istog autora, manjih dimenzija i drugačijeg naziva *Rebeka na bunaru* nalazi se u muzeju Ermitage u St. Petersburgu. Nepoznati slikar venecijanskog kruga slikara 18. stoljeća Slika sliku *Eleazar susreće Rebeku*, u sceni Eleazar kao starac pruža darove mladoj djevojci Rebeki na bunaru. Slika se nalazi u muzeju u Odessi. www.wga.hu/art/. Jacob Jordaens i radionica: *Rebeka i Eleazar na bunaru*. Starac Eleazar pije iz Rebekinog vrča vodu. U drugom planu vrelo vode, djevojke i Eleazarova pratnja s devama. Slika na aukciji u Doretheumu, Beč, 24. 4. 2007.

15 J. SZABÓ, *Painting in Nineteenth Century Hungary*. Budimpešta, 1988, str. 24.

16 U Knjizi Postanka 24 piše kako Eleazar traži Božju pomoć riječima: Evo me kraj studenca, a kćeri onih iz grada dolaze crpsti vodu, pa neka djevojka kojoj ja rečem: Molim te, spusti svoj vrč da se napijem, a ona odgovori: Pij! I deve ću ti napojiti, bude ona koju si odredio za svojeg slugu Izaka..., *Biblija*, 2002., str. 16

17 Rahl je mnogo putovao u Italiju i živio u njoj 18 godina. www.androom.com/biography/, 1. 6. 2006.

18 G. CENNERNÉ, WILHELMB, *Than Mor* (1828.–1899.). Budimpešta, 1982, str. 13–14.

19 R. IVANČEVIĆ, *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva i Uvod u ikonologiju*. Zagreb, 1990, str. 77.

20 N. dj., 82

21 Naglašavamo da se u Zbirci nalaze dvije slike koje prikazuju Talijanke (*Talijanka s tamburinom i Portretna studija Talijanke*), koje Rahl slika u sličnoj odjeći kao i žene u prikazu pastorale, što nam govori o Rahllovoj zanesenosti i velikom zanimanju za onodobne kostime i tipove žena.

Summary

Jasminka Najcer Sabljak

Rebecca and Eleazar at the well by Carl Rahl in the Gallery of Fine Arts in Osijek

The painting by Carl Rahl Romantic landscape with figures or Italian women at the well The Italian woman at the well (1857). in the Gallery of Fine Arts in Osijek, was acquired through KOMZOM after the Second World War from the estate of the Pejačević Counts, more precisely, from the property of Pavao Pejačevića. The painting has never been studied from the point of view of iconography or iconology; as remarked by Oto Švajcer who studied Rahl's works in the GLUO. Searching for a deeper understanding of the content, and through a comparison with Baroque renderings of the theme, and taking into consideration the Biblical text, a new interpretation recognizing the theme as Rebecca and Eleazar at the well has been proposed. Rahl was inspired by ancient Mediterranean civilization, and he introduced into his works picturesque customs, costumes and types of beauty typical of that civilization. In this case he has chosen an Italianate landscape with its symbols: a city, a well, a maid, a youth, women with jars, consistent with the Biblical story.